ספרים נוספים · שונות

פרקי דרבי אליעזר

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

פרקי דרבי אליעזר

מקור הטקסט: אור ברסלב

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/פרקי-דרבי-אליעזר-אור-ברסלב/
הקובץ נוצר ב־19 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א' 4
פרק ב' 6
פרק ג' 8
פרק ד' 11
פרק ה' 13
פרק ו' 15
פרק ז' 16

הוכן מתוכנת תורת אמת, מותר להפיץ בכפוף לתנאי רשיון CC BY-NC-SA 2.5 **- אסור בשימוש מסחרי**

מהדורת ווינא - בירח הגאולה. המבשר אליהו הנביא לפרט.

[סדר אליהו זוטא פי"ט]

פרק א'

שאלו תלמידיו את רבי אליעזר אמרו. מנין שעתיד הקב"ה לעשות נקמה באדום בעצמו. מיד פתח ואמר. מי זה בא מאדום (ישעיה ס"ג א') זהו שנאמר ברוח הקדש על ידי דוד מלך ישראל (שנאמר) מואב סיר רחצי על אדום אשליך נעלי (תהלים ס' י'. ק"ח י') [כנגד מי אמר המקרא הזה. לא אמרו אלא] כנגד הקב"ה שהוא עתיד לעשות נקמה באדום עצמו. משלו משל למה הדבר דומה. למלך שבנה ארבעה פלטרין בארבע מדינות. נכנס לראשונה ואכל ושתה ולא שלף את נעליו. וכן לשניה ולשלישית. בא לרביעית ואכל ושתה ושלף נעליו. אמר להם לעבדיו. צאו והביאו לי גדולים שבמדינה זאת ויערכו לפני לחם. אמר [לו] מפני מה [כש]נכנסת לראשונה אכלת ושתית ולא שלפת את נעליך וכן לשניה ולשלישית אמר להם כשנכנסתי לראשונה לא היתה דעתי מתישבת וכן לשניה וכן לשלישית. ובכל עת הייתי אומר מתי אראה אותה שעה מיך נתישבה דעתי. (אמר) [כך] הקב"ה עשה מלחמה בפרעה ובעמלק ובסיסרא ובסנחריב ובנבוכדנצר ולא נתקררה דעתו עד שיעשה נקמה [באדום] הוא (מ)[ב]עצמו:

אמרו. כשהיו יעקב ועשו במעי אמן אמר [לו] יעקב לעשו. עשו אחי שנים אנחנו לאבינו ושני עולמות יש לפנינו העולם הזה והעולם הבא. העולם הזה יש בו אכילה ושתיה משא ומתן לשאת אשה ולהוליד בנים ובנות. אבל העוה"ב אינו כן בכל מדות הללו. רצונך טול את העוה"ז ואני אטול העוה"ב. מנין שכך הוא. שנאמר מכרה כיום את בכורתך לי (בראשית כ"ה ל"א) כשם שהיינו אומרים בבטן. [מיד כפר עשו בתחית המתים. מה חיים שיש בהם רוח ונשמה מתים. שמתו מניין שיחיו]. באותה שעה נטל עשו בחלקו העוה"ז [ונטל] יעקב העוה"ב [בחלקו]. וכשבא יעקב מבית לבן וראה עשו בנים ליעקב ועבדים ושפחות. אמר לו עשו ליעקב. אחי לא כך אמרת לי שתטול אתה העוה"ב. ומניין לך כל הממון הזה. אתה משמש מהעולם הזה כמותי. אמר לו הרכוש שנתן לי הקב"ה לשמשני (העולם) [בעולם הזה]. שנאמר הילדים אשר חנן אלהים את עבדך (שם ל"ג ה'). באותה שעה האמיד עשו בדעתו. ואמר העוה"ז שאין חלקו כך נתן לו הקב"ה [שכרו]. העוה"ב שהוא חלקו על אחת כמה וכמה. אמר לו עשו ליעקב. יעקב אחי בא ונעשה

שותפות אני ואתה. טול אתה העוה"ז והעוה"ב חצי ואני אטול העוה"ז והעוה"ב חצי. שנאמר ויאמר עשו אציגה נא עמך מן העם אשר אתי (שם שם י"ג). אמר לו יעקב לעשיו אדני יודע כי הילדים רכים (שם י"ג) ואינם יכולין לעמוד ביסוריין. שנאמר ודפקום יום אחד ומתו כל הצאן (שם):

אבל [רבותינו] שבארץ ישראל (אומרים) פותחין לו פתח (ב)[מ]מקום אחד. גם אהבתם גם שנאתם גם קנאתם כבר אבדה (קהלת ט' ו'). כנגד מי אמר שלמה המקרא הזה. לא אמרו אלא כנגד יעקב ועשו. משל למה הדבר דומה. לשני בני אדם אחד שונא המלך ואחד שונא ההגמון. אמר לו מי ששונא המלך למי ששונא ההגמון. אשריך שאתה הולך למקום אחר יש לך תקוה אבל [אותו] האיש אין לו תקוה. בכל מקום שהוא הולך רשות המלך עליו. (אבל) [אף] כך הקב"ה שונא לעשו בעצמו שנאמר ואת עשו שנאתי (מלאכי א' ג'):

באותה שעה באין מלאכי השרת מבקשין [את] הקב"ה לומר שירה לפניו ואינן מוצאין אותו והולכים אצל הים ואומרים לו. הקב"ה נראה לך. שנאמר הנותן בים דרך (ישעיה מ"ג ט"ז). אומר להם מיום שיבש אותי והעביר [את] בניו בתוכי (שגם) [שוב] לא ראיתיו. הולכים אל הר סיני (אומר) [ואומרים לו] הקב"ה נראה לך. שנאמר ה' מסיני בא (דברים ל"ג ב'). אומר להם מיום שנגלה עלי ונתן תורה לעמו והוא [היה] חתן ומשה שושבין ותורה כלה שוב לא ראיתיו. הולכין אצל ציון ואומר' לה נגלה לך הקב"ה. שנאמר כי בחר ה' בציון (תהלים קל"ב י"ג) אמר' להם מיום שסילק שכינתו מתוכי והחריב את ביתו ושרף את היכלו שוב לא ראיתיו. אמר להם ישעיה את מי אתם מבקשים. אמר' לו [את] הקב"ה. אמר להם עכשיו יצא מאדום. שנאמר מי זה בא מאדום. באותה שעה באין ומוצאין להקב"ה ורואין את בגדיו [שהן] אדומים [בתולעת שני ואומרים לפניו רבש"ע מדוע אדום ללבושיך]. שנאמר מדוע אדום ללבושיך (ישעיה ס"ג ב'). אמר להם (בת) [גת] קטנה היתה לי ודרכתי אותה. שנאמר אני פורה דרכתי לבדי (שם שם ג'). באותה שעה נוטל הקב"ה [כל] עונותיהם של ישראל ונותן [אותן] על עשו הרשע. שנאמר ונשא השעיר עליו את כל עונותם (ויקרא ט"ז כ"ב). אמר עשו לפני הקב"ה. רבש"ע וכי מה בחי שנתת לי כל עוונות יעקב. באותה שעה נוטל הקב"ה כל עוונות יעקב ונותנן על בגדיו ונעשין אדומין כתולעת שני.(ומכבסין) [ומכבסן] עד שנעשין כשלג. שנאמר לבושה כתלג חור (דניאל ז' ט'). לכך נאמר מי זה בא מאדום:

[**דבר אחר** מי זה בא מאדום. משלו] משל למה הדבר דומה. למלך שנשא אשה על אשתו שהיא שנואה ומכוערת ובניה מכעיסין (אותה) [אותו] בכל שעה. אומרת לו אשתו

ראשונה מפני מה נשאת אשה שהיא שנואה ומכוערת ובניה מכעיסין אותך בכל שעה. אמר לה לא נכנסתי לתוך ביתה ולא (אחרתי) [נתיחדתי] עמה. (אמרו) [אמרה] לו אני בעצמי ראיתי אותך יוצא מביתה. (אף) [כך] הקב"ה בשעה שהוא מנחם את ציון אומרת כנסת ישראל לפני הקב"ה. רבש"ע מפני מה נכנסת לתוך דיר הרשעה שהיא שנואה ומכוערת ובניה מכעיסין אותך בכל שעה. אומר לה לא נכנסתי לתוכה ולא (אחרתי) [נתיחדתי] עמה אומרת לו אני ראיתיך יוצא מתוכה. אמר לה הילך בניה ובכוריה אסורין ביד ישראל. שנאמר והיה בית יעקב את ובית יוסף להבה ובית עשו לקש (עובדיה א' י"ח):

פרק ב'

אמרו [לו] תלמידיו לר' אליעזר. [רבינו] אמור לנו מה יהיה [בסוף] אחריתנו. אמר להם [אני אודיע אתכם מה יבא] אין [כל] בריה יכולה להנצל מיום הדין. שנאמר וחפרה הלבנה ובושה החמה (ישעיה כ"ד כ"ג). [זהו] שנאמר ברוה"ק על ידי ירמיהו הנביא (שנאמר) קדש ישראל לה' ראשית תבואתו (ירמיה ב' ג'). כנגד מי אמר(ה) ירמיהו הנביא [מקרא זה]. לא (אמרה) [אמרו] אלא כנגד [כנסת] ישראל. ש[מ]כל אומה שמצ(ט)ערת ישראל (ו)אינה מתקררה דעתו של הקב"ה עד שיפרע מהן בעצמו. פרעה הרשע אמר כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו (שמות א' כ"ב). הקב"ה נפרע ממנו בעצמו שנאמר וישקף ה' את מחנה מצרים (שם י"ד כ"ד). נבוכדנצר [הרשע שעלה ו]החריב את בית המקדש הקב"ה נפרע ממנו בעצמו. שנאמר ופקדתי על (כל בבל) [בל בבבל] (ירמיה נ"א מ"ד). אמר להם הקב"ה לישראל. בני [היו לפני] קדושים ואל תבהלו מיום הדין. שנאמר והייתם לי קדשים (ויקרא כ' כ"ו).

וכך דרש [ר'. לעתיד לבא] הקב"ה מביא (לעתיד) כסא הדין ויושב עליו. בתחלה קורא לשמים וארץ ואומר להם. בראשית כל בראתי אתכם. שנאמר בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ (א' א'). מפני מה ראיתם שכינתי מסתלקת וביתי חרב ובני גלו לבין אומות העולם ולא בקשתם עליהם רחמים. דנן (והעמידן) [ומעמידן] לצד אחד. קורא לחמה ולבנה ואומר להם. שני המאורות הגדולים בראתי אתכם. [שנאמר ויעש אלהים את שני המאורות הגדולים] (שם ט"ז) (המאורות הגדולות). מפני מה ראיתם שכינתי מסתלקת וביתי חרב ובני גלו ולא בקשתם עליהם רחמים. ולא עוד אלא [ש]היו לכם ולא אמרתם אנחנו חרסים כחרס אדמה אל תשתחוו לנו. ומניין שנקראו כן. שנאמר האומר לחרס ולא יזרח (איוב ט' ז'). דנן ומעמידן לצד אחד קורא לכוכבים ולמזלות ואומר להם. [אני] הבהקתי את זיוכם מסוף העולם ועד סופו ולא בראתי אתכם אלא בשביל ישראל.

שנאמר אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמתי (ירמיה ל"ג כ"ה). מפני מה ראיתם שכינתי מסתלקת וביתי חרב ובני גלו ולא בקשתם עליהם רחמים. דנן ומעמידן לצד אחד.

וכן למלאכי השרת. קורא למטטרון ואומר לו. קראתי שמך כשמי. שאמר כי שמי בקרבו (שמות כ"ג כ"א). [מפני מה ראיתם] שכינתי מסתלקת וביתי חרב ובני גלו. ולא בקשתם עליהם רחמים [דנן ומעמידן לצד אחד. קורא לאבות העולם ואומר להם גזירות קשות גזרתי על בניכם ולא בקשתם עליהם רחמים] ואם תאמרו לא היינו יודעים. כבר גליתי לכם בראשונה שעתידין בניכם להגלות. באברהם הוא אומר. יודע תדע כי גר יהיה זרעך (בראשית ט"ו י"ג). ביצחק הוא אומר. והיה כאשר תריד ופרקת עולו מעל צואריך (שם כ"ז מ'). ביעקב הוא אומר. כי שרית עם אלהים ועם אנשים ותוכל (שם ל"ב כ"ט) רמז לו שעתידין לצאת ממנו שני ראשים. ראש גלות שבבבל ונשיא שבארץ ישראל. מיד רמז לו גלות. מפני מה ראיתם שכינתי מסתלקת וביתי חרב ובני גלו ולא בקשתם עליהם רחמים. קורא לכסא הדין ואומר קודם לכל קניתיך. שנאמר כסא כבוד מרום מראשון (ירמיה י"ז י"ב) מפני מה ראית(ם) שכינתי מסתלקת וביתי חרב ובני גלו ולא בקשת(ם) עליהם רחמים. (דנן ומעמידן) [דנו ומעמידו] לצד אחר.

הא למדת שאין כל בריה יכולה להנצל מן הדין. ואחר כך מחריב הקב"ה את כל העולם כולו. שנאמר ונשגב ה' לבדו ביום ההוא (ישעיה נ' י"ז). [ו]מחדש הקב"ה את השמים ואת הארץ. שנאמר כי כאשר השמים החדשים והארץ החדשה אשר אני עושה (שם ס"ו כ"ב) ומחיה את המתים ומביא עפר הארץ ועפר המתים (וגיבלן) [ומגבלן] זה בזה ומותח מהן עצמות וגידין. א[ו]מר להן הקב"ה למלאכי השרת שהן ממונין לגנזי נפשות. ומוציאין כל נפש ונפש וזורקין אותה בגוף ומעמידין אותן ברגע אחד. באותה שעה פותחת [הארץ את] פיה כאדם ומדברת לפני הקב"ה ואומר' לפניו. רבש"ע איש פלוני עבר עבירה במקום פלוני ופלוני גזל לפלוני במקום פלוני. ופלוני נשבע לשקר בשמך במקום פלוני. וזורק הקב"ה את כל אומות העולם אל תוך גיהנם. באותה שעה פותחת גיהנם [את] פיה ואומרת לפני הקב"ה. רבש"ע מלא אותי [מ]פושעי ישראל. אומר לה כבר מלאתיך או"ה ואין בך ריוח. אמרה לפניו רבש"ע לא כך אמרת (לי) שעתידה גיהנם שתגבה כמה פרסאות למעלה. [באותה שעה נגבהת כמה פרסאות למעלה]. וזורק הקב"ה פושעי ישראל בתוכה. שנאמר לכן החריבה שאול נפשה (ישעיה ה' י"ד). ועולה הקב"ה ויושב בפמליא שלו. ועומד זרובבל בן שאלתיאל כמתורגמן. והוא מגלה לפניו טעמי תורה.

אמר להם הקב"ה לצדיקים. לכו והכנסו בגן עדן. שלא בראתי אותה אלא בשביל הצדיקים. ואומר דוד לפני הקב"ה. רבש"ע [רצונך] בא וסעוד עמנו בגן עדן שנאמר יבא דודי לגנו (שה"ש ד' ט"ז). ושומע לו ומהלך עמהם בתוך הגן. שנאמר יקראני ואענהו (תהלים צ"א ט"ו). וגבריאל נוטל שתי כסאות (אחת) [אחד] להקב"ה ואחד לדוד. שנאמר וכסאו כשמש נגדי (שם פ"ט ל"ו). אוכלין ושותין שלשה כוסות. אומר מי מברך. אומר לאברהם. טול וברך שאתה אב העולם. אומר איני מברך שיצא ממני זרע שהכעיס להקב"ה. אומר ליצחק טול וברך. אמר להן איני מברך שיצא ממני זרע שהחריב ביתו של הקב"ה. אומר ליעקב טול וברך. אמר לבן איני מברך שנשאתי לשתי אחיות וכתיב בתורה [ו]אשה אל אחותה לא (תקרב) [תקח] (ויקרא י"ח י"ח). אומר למשה טול וברך. אמר להן איני מברך שלא זכיתי לכנס לארץ ישראל לא בחיי ולא במותי. אומר ליהושע טול וברך. אמר להן איני מברך שלא זכיתי להניח זרע בעולם. אומר לדוד טול וברך. אמר להם איני מברך ולי נאה לברך. שנאמר כוס ישועות אשא ובשם ה' אקרא (תהלים קט"ז י"ג).

לאחר שאוכלין ושותין ומברכין מביא הקב"ה את התורה ומניחה בחיקו ועוסק בתורה בטומאה וטהרה באסור ובהיתר ובהלכות. ואומר דוד אגדה לפני הקב"ה. ועונין הצדיקים יהא שמו הגדול מבורך לעולם ולעולמי עולמים בגן עדן. ופושעי ישראל עונים אמרן מתוך גיהנם. אומר להן הקב"ה למלאכים. מי הן הללו שעונין אמן מתוך גיהנם. אומרים לפניו. רבש"ע הללו פושעי ישראל שאע"פ שהן בגיהנם בעקה גדולה מתחזקים ואומרים (לפניו) [לפניך] אמן. אומר הקב"ה למלאכי השרת פתחו (להו) [להן] גן עדן ויבאו ויזמרו לפני. שנאמר פתחו שערים ויבא (ו)גוי [צדיק] שמר אמונים (ישעיה כ"ו ב') אל תקרי אמונים אלא שאומר' אמן:

פרק ג'

אמרו לו תלמידיו לר' אליעזר. (רבי) [רבינו] אמור לנו באיזה אור אנו שמחים. באורו של הקב"ה או באורו של ירושלים א(ו)מר להם באורו של הקב"ה. שנאמר אל ה' ויאר לנו (תהלים קי"ח כ"ז). [אמרו לו] והלא כבר נאמר קומי אורי כי בא אורך (ישעיה ס' א'). [מיד פתח ואמר]. זו שנאמר ברוה"ק על ידי מלך ישראל כי עמך מקור חיים באורך נראה אור (תהלים ל"ו י'). כנגד מי אמר דוד המקרא הזה. לא אמרו אלא [כנגד] כנסת ישראל. אומר לפניו רבש"ע בשביל מקור זה שעמך קודם כל מעשה בראשית אני מאירה באורך לעתיד לבא. אין מקור חיים אלא תורה. שנאמר עץ חיים היא למחזיקים בה (משלי ג' י"ח). באורך נראה אור. מהו. אור שברא הקב"ה ביום ראשון (ו)שמש בו שלשת ימים

קודם שנבראו מאורות. ביום הרביעי כיון שנבראו מאורות. שנאמר ויעש אלהים את שני המאורות הגדולים (בראשית א' ט"ו). עמד הקב"ה וגנזו.

למה גנזו הקב"ה. שעתידין אומות העולם (מ"ה) להכעיס לפניו. אמר לא יזכו אותן הרשעים לשמש באור זה. אבל ישתמשו באור חמה ולבנה. שהן עתידין להבטל [והן עתידין להבטל]. אבל אור זה שהוא קיים לעולם ולעולמי עולמים יבואו צדיקים וישמשו בו. שנאמר וירא אלהים כי טוב (שם שם ד'). [אין טוב אלא צדיק שנאמר אמרו צדיק כי טוב (ישעיה ג' י')]. כיון שראה האור שגנזו שמח שמחה גדולה. שנאמר אור צדיקים ישמח (משלי י"ג ט'). אמר האור לפני הקב"ה. רבש"ע אע"פ שנמנעתי מישראל כשרים בעולם הה אין אני מצפה אלא לאורך שאתה מביא עלי(ו). ובשעה שאמר הקב"ה לציון קומי אורי כי בא אורך. אמרה לפניו. רבש"ע עמוד אתה בראש ואני אחריך. אומר לה יפה אמרת. שנאמר אתה אקום יאמר ה' (תהלים י"ב ו'). ובמה הוא שמח. בקיבוץ בניה לתוכה בשמחה. שנאמר שאי סביב עיניך וראי כלם נקבצו באו לך (ישעיה מ"ט י"ח).

באותה שעה מביא הקב"ה אליהו ומשיח וצלוחית של שמן בידיהם [ומקליהם בידיהם]. ומקבצים כל ישראל בפניהם. ושכינה לפניהם ונביאים מאחריהם והתורה מימינם ומלאכי השרת משמאלם. ומוליכין אותם אל עמק יהושפט המלך. ונקבצים כל העמים שם. שנאמר ו(נ)קבצתי אל כל הגוים [והורדתים אל עמק יהושפט] וגו' (על) [ואל] עמי ידו גורל (יואל ד' ב' וג'). באותה שעה מביא הקב"ה את אליליהם. ונותן בהם רוח ונשמה ואומר. יעברו כל אומה ואומה היא ופסלה על הגשר של גיהנם ועוברין. כיון שמגיעין לתוכה יהיה לפניהם כחוט ונופלים לתוך גיהנם (ועובדיו). כיון שמגיעין לתוכה הם ופסיליהם ורואין ישראל או"ה (מ"ה) ופסיליהם אומר' לפניו. רבש"ע כשם שעשית עם אלו תעשה עמנו. אומר להם מי אתם. אומר' לפניו אנחנו עמך ונחלתך ישראל. אומר להם הקב"ה מי מעיד אומר' אברהם. קורא לאברהם ואומר לו. מעיד אתה שהן עמי ואני אלהיהם. א[ו]מר לפניו רבש"ע לא כך אמרת לי וגם את הגוי אשר יעבודו דן אנכי (בראשית ט"ו י"ד). ועוד אומר להם. מי מעיד עוד. אמר' לפניו יצחק. קורא(ים) ליצחק [ו]אומר לו. מעיד אתה שהם עמי ואני אלהיהם. אומר לפניו רבש"ע לא כך אמרת לי כי לזרעך אתן את כל הארצות האל(ה) (שם כ"ו ג'). [אומר להם מי מעיד עוד. אומרים לו יעקב]. קורא ליעקב ואומר [לו]. מעיד אתה שהם עמי ואני אלהיהם. (אמר) [ואומר] לפניו רבש"ע לא כן אמרת (לי) [לבני ישראל] לא יהיה לך אלהים אחרים על פני (שמות כ' ג') ואמרו לפניך שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד (דברים ו' ד').

באותה שעה עובר הקב"ה לפניהם והם אחריו. שנאמר ויעבר מלכם לפניהם וה' בראשם (מיכה ב' י"ג). באותה שעה מביא הקב"ה את התורה ומניחה בחיקו ומבהיק זיון של ישראל מסוף העולם ועד סופו. אמר גבריאל לפני הקב"ה. רבש"ע יבואו כל עכו"ם ויראו בטובטן של ישראל. ואומר לו. לא יבואו [ולא יראו. שנאמר ה' רמה ידך בל יחזיון (ישעיה כ"ו י"א). אמר משיח לפני הקדוש ברוך הוא] (אמר לפניו) רבונו של עולם יבואו יראו ויבושו. שנאמר יחזו ויבשו קנאת עם אף אש צריך תאכלם (שם). אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה. רבש"ע יבואו יראו ויבושו. שנאמר ותרא אויבתי ותכסיה בושה (מיכה ז' י'). **באותה שעה** פתחה גיהנם פיה ויוצאין כל עכו"ם [ו]רואין בטובתן של ישראל ונופלים על פניהם ואומרים [לפניהם ולפני הקב"ה]. כמה נאה [אדון] זה (או) כמה נאה אומה זו שאהב אותה ביותר. שנאמר אשרי העם שככה לו (תהלים קמ"ד ט"ו). אמר' לפניו רבש"ע במה נשתנה אומה זו שאהבת אותם ביותר. אמר להם שוטים שבעולם אתם ידעתם אותי והנחתם אותי והשתחויתם לע"ז שלכם [ובטחתם בהם] ולא בטחתם בי. אבל ישראל קדשו את שמי פעמים בכל יום תמיד ובטחו בי. ואני נותן להם שכר טוב. מיד מתביישין ושבין לתוך גיהנם. שנאמר ישובו רשעים לשאולה וגו' (תהלים ט' י"ח). והקב"ה וצדיקים בגן עדן ומשתחוים [שם] ויושבין שם.

ויושב הקב"ה בראש [ה]צדיקים ומביא (הקב"ה) ואר שגנז לצדיקים ומוסיף על אורו שלש מאות וארבעים וחמשה פעמים. אומר' לפניו רבש"ע היינו מצפים לאור [ה]זה. שנאמר צמאה נפשי לאלהים לאל חי מתי אבא וארא פני אלהים (שם מ"ב ג'). אומר להם עכשיו ראיתם פני. אומר' לפניו רבש"ע אתה מאיר לנו באורך. חשך זה מהו. אומר להם לבני עשו ולבני ישמעאל. שנאמר כי הנה החשך יכסה ארץ והערפל לאומים ועליך יזרח ה' וכבודו עליך יראה (ישעיה ס' ב') ואומר (לך) [להן] הקב"ה לישראל. בני עכשו קבלו ממני כוס תנחומין. אומר' לפניו רבש"ע כעסת עלינו והוצאתנו מתוך ביתך והגליתנו (מבין) [לבין] או"ה (מ"ה) [והיינו ככלי נדח לבין או"ה] ועכשו באת לפייסנו. אומר להם אמשול לכם משל. למה הדבר דומה לאדם שנשא את בת אחותו. כעס עליה והוציאה מביתו. לימים בא לפייסה. אמר' [לו] כעסת עלי והוצאני מביתך ועכשו באת [אלי] לפייסני. אמר [לה] בת אחותי [את]. שמא תאמרי בלבבך שמיום שיצאת מביתי [נכנסה אשה אחרת לתוכו. חייך] אף אני לא נכנסתי לביתי. כך אמר הקב"ה לישראל. בני מיום שחרבתי ביתי של מטה לא עליתי וישבתי בביתי של מעלה. אלא הייתי יושב (ובטל ואמר) [בטל ומטר]. ואם אין אתם מאמינים לי תנו ידיכם על ראשי [וראו טל שעל ראשי. אלמלא מקרא כתוב אי אפשר לאומרו] שנאמר שראשי נמלא טל קווצותי רסיסי לילה

(שה"ש ה' ב'). ומלביש הקב"ה את ציון עוזה. בשכר עזי וזמרת יה (שמות ט"ו ב') שאמרו ישראל על הים. [מניין שמלביש הקב"ה את עוזה]. שנאמר עורי עורי לבשי עוזך ציון (ישעיה נ"ב א'):

פרק ד'

אמר להם ר' אליעזר לתלמידיו בניי יכולין אתם לעמוד בתוכחות. אמרו לו יהי רצון [לדברים] שתודיענו. מיד פתח ואמר. קרא בגרון אל תחשוך (ישעיה נ"ח א'). זהו שנאמר ברוה"ק על ידי ישעיה הנביא לכו נא ונוכחה יאמר ה' (שם א' י"ח) כנגד מי אמר(ו) ישעיה מקרא זה. לא אמרו אלא כנגד בעלי תשובה. שהקב"ה ידיו פרושות לקבל שבים. ואומר מתי יעשו תשובה ואקבל אותם בתשובה שלמה לפני. שנאמר וידי אדם מתחת כנפיהם (יחזקאל א' ח'). מלמד שהקב"ה יושב על כסא כבודו וידיו פרושות מתחת כנפי החיות [לעושי תשובה] ואומר מתי יעשו ישראל תשובה [שלימה לפני]. ובכל יום ויום מדת הדין מתגברת ועומדת לפני הקב"ה ואומרת לפניו. רבש"ע כתוב בתורה לא תשבעו בשמי לשקר (ויקרא י"ט י"ב) וישראל משכימין לשווקים ונשבעים לשקר. ומחמדין את נשי חבריהם. ומספרין לשון הרע על רעיהן. שמא יש לפניך משוא פנים ... אבל ישראל משכימין [ממטותיהן ומקדשין את שמי פעמים בכל יום תמיד. תמידי חכמים משכימין] לבתי כנסיות ו[ל]בתי מדרשות [ועמי הארץ לבתי כנסיות] ותינוקות (של) [ל]בית רבן. ומולין את בשרם [ומלאים מצות]. ולא עוד אתא שברא[תי] להן תשובה שקולה כתורה. ואתם אומרים יש לפני משוא פנים:

דבר אחר גדולה תשובה יותר מן התפלה. שכל התפלה שנתפלל משה רבינו לא קבל ממנו להכניסו לארץ ישראל. אבל רחב הזונה נתקבלה בתשובה. ר' אליעזר בן יעקב אומר למה נקרא שמה רחב (הזונה) שהיא רחובה בזכות. (יצאו) [בתשובה שעשתה זכתה ויצאו] ממנה שבעה מלכים ושמונה נביאים:

דבר אחר גדולה תשובה [יותר] מן הצדקה. שהצדקה יש בה חסרון אבל התשובה אין בה חסרון. ואין הקב"ה מבקש מישראל אלא תשובה ודברים. שנאמר קחו עמכם דברים ושובו אל ה' (הושע י"ד ג'):

דבר אחר גדולה תשובה שמרפא(ו). את ישראל מעונותיהם שנאמר ארפא משובתם אוהבם נדבה (שם שם ה'):

רבי נהוראי אומר מפני מה נתנה קורת רוח [לישראל] עשרת ימים מראש השנה ועד יום הכפורים. כנגד עשרה נסיונות שנתנסה אברהם אבינו ונמצא שלם בכולן (לפיכך

נתן הקב"ה לישראל עשרת הימים שבין ר"ה ליוה"כ) וכנגד עשרת הדברות שקבלו ישראל בסיני [לפיכך נתן הקב"ה לישראל עשרת ימים שבין ר"ה ליוה"כ] שאם יעשו [ישראל] תשובה (ויקבלם) [ויקבל אותם] בתשובה שלימה לפניו. לכך נאמר לכו נא ונוכחה יאמר ה':

קרא בגרון אל תחשוך. ר' שמעון בן חלפתא אומר [בגרון זה] יש בו לשבח ויש בו לגנאי. יש בו לשבח שהצדיקים מרננים בגרונם. שנאמר רוממות אל בגרונם (תהלים קמ"ט ו') יש [בו] לגנאי שהרשעים מכעיסין בגרונם. שנאמר קבר פתוח גרונם לשונם יחליקון (שם ל' י') לצדיקים השמע בגרונם [אל תחשוך] ולרשעים כשופר הרם קולך. ר' יהושע בן קרחה אומר לא נברא השופר אלא לטוב[ה]. שבשופר ניתנה תורה [בסיני] לישראל. שנאמר ויהי קול השופר (שמות י"ט י"ט). ובשופר נפלה חומת יריחו. שנאמר ויהי כשמוע (שופר) [העם את קול השופר] ויריעו (כל) העם (יהושע ו' כ'). ובשופר עתיד הקב"ה לתקוע בשעה שמגלה (משיחנו) [את המשיח]. שנא' וה' אלהים בשופר יתקע (זכריה ט' י"ד). ובשופר עתיד הקב"ה לתקוע בשעה שמכנס גלויות ישראל למקומן. שנאמר והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול [וגו'] (ישעיה כ"ד י"ג) לכך נאמר כשופר הרם קולך:

והגד לעמי פשעם. אלו תלמידי חכמים. אמר להם הקב"ה לא בראתי אתכם אלא בשביל שתלמדו את בני ארחות חיים. מה יש לכם עמוקות בלבבכם. אם לבם לתורה ותורה אין מקיימין אין דינם אלא גיהנם. לכך נאמר והגד לעמי פשעם. ולבית יעקב חטאתם. מה [הן]. אלו עמי הארץ:

מעשה בתלמיד אחד מתלמידי ר' עקיבא שהיה יושב בראש עשרים וארבעה אלפים תלמידים. פעם אחת יצא לשוק של זונות וראה שם אשה זונה ואהב אותה. והיה שליח משתלח בינו לבינה עד עת הערב. לעת הערב עלתה על הגג וראתה אותו כשהוא יושב בראש התלמידים כשר צבא והיה גבריאל עומד על ימינו. אמרה [בלבה] אוי לה לאותה אשה שכל מיני פורענות של גיהנם צואת לה. אדם גדול כמו זה שהוא דומה למלך תעניבו אשה זאת וכשמתה ובטלה מן העולם יורשת גיהנם. אלא אם כן יקבלנה הרי היא מצלת אותו ולעצמ(י)[ה] מדינה של גיהנם. וכיון שבא אצלה אמרה לו. בני מפני מה אתה מאבד חיי העוה"ב בשביל שעה אחת בעוה"ז. לא נתקררה דעתו עד שאמרה לו. בני מקום שאתה אוהב מלוכלך ומטונף מכל אברים [חמת מלא צואה וזבל] ואין כל בריה יכולה להריח ריחו. ולא נתקררה דעתו עד שתפש[ת]ו בחוטמו והניח[ת]ו על אותו [ה]קבר. כיון שהריח ריחו נמאס בפניו ולא נשא אשה (מ)[ל]עולם. יצתה בת קול ואמרה אשה פלונית ואיש פלוני (מזומן) [מזומנין] לחיי העוה"ב. (דבר אחר) ולבית יעקב חטאתם אלו עמי הארץ. אמר לו הקב"ה לישעיה. לך [ו]אמור להם לישראל אין לכם מידה טובה

יותר מן התשובה. שהיא מרפאת את ישראל מכל עונותיהם. שנאמר ארפא משובתם אוהבם נדבה. וכתיב ישיבו יושבי בצלו יחיו דגן ויפרחו כגפן (הושע שם ח') :

פרק ה'

אמרו לו תלמידיו לרבי אליעזר. [רבינו] אמור לנו היאך נעשה תשובה ונחיה. מיד פתח ואמר. יענך ה' ביום צרה (תהלים כ' ב'). זו היא ש[נ]אמר ברוה"ק על ידי שלמה [בן דוד] מלך (יהודה) [ישראל]. דודי שלח ידו מן החור מעי המו עליו (שה"ש ה' ד'). כנגד מי אמר שלמה המקרא הזה. [לא אמרו אלא] כנגד כנסת ישראל. אמר' לפניו. רבש"ע אלמלא רחמיך וחסדיך הרבים שאתה מרחם עלי וידיך פרושות תחת כנפי החיות ומקבל אותי בתשובה שלימה אין לי כח לעמוד לפני מדת הדין. [שמדת הדין] מתגברת ועומדת לפני הקב"ה ואומר[ת] לפניו. רבש"ע כתיב בתורה האל הגדול הגבור והנורא (דברים י' י"ז) הגדול. (שגדלת) [שגדלותך] על כל מעשה בראשית. הגבור. שאתה מתגבר להפרע מעוברי רצונך. והנורא. שהכל יריאין מדינך שהוא אמת. (ואין) [ואם] אתה נושא [להם] פנים [לישראל] לא יהיה חילול השם בדבר הזה. אמר לה אל תהרהרי אחר כנסת ישראל. שכל מעשה בראשית לא נראו אלא בזכותם. שנאמר אם לא בריתי וגו' (ירמיה ל"ג כ"ה). ואין ברית אלא מליה שישראל עוסקין (בה) [בתורה ובה] שנאמר והיתה בריתי בבשרכם לברית עולם (בראשית י"ז י"ז). אמרה לפניו רבש"ע מקרא ראשון בתורה הוא אמור. א(ו)מר לה אף תורה לא ניתנה אלא [ל]ישראל. שנאמר את מי יורה דעה ואת מי יבין שמועה [גמולי מחלב עתיקי משדים] (ישעיה כ"ח ט') למי יורה דעה ולמי יבין שמועה לגמולי מחלב ולעתיקי משדים. ויש להם זכות ומקפת אותם (בחוללם) [כחול הים] (ואתה אומר) [ואת אומרת] אני נושא להם פנים. כבר נשאו לי הם ואבותם פנים. שבטלו כל ע"ז שבעולם וקידשו את שמי בעולם:

ד"א אם (אתה) [את אומרת אני] נושא להם פנים. כבר נשאו לי הם פנים. בשעה שיצאו ממצרים טענו את המצות ועומדין אגודות אגודות ועוסקין בתורה. (ונוטלין) [ונותנין] שכר ומלמדין את בניהם תורה (ואתה אומר) [ואת אומרת] יש לפני חילול השם בדבר הזה. אמר[ה] לפניו. רבש"ע כתוב בתורה אשר לא ישא פנים ולא יקח שחד (דברים י' י"ז) ואומר כי כל דרכיו משפט (שם ל"ב ד'):

[וזו] (וזה) היא שאלה ששאל קיסר את ר' יהושע בן קרחה. אמר לו. כתיב באלהיכם (אשר לא ישא פנים ולא יקח שחד) [כי כל דרכיו משפט] להיכן הוא משפט של אלהיכם. חרשין אלמין סומין וחגרין שיוצאים ממעי אמן קודם שיודע[ו] מעשיהם אם טובים או

רעים הן. זהו משפט של אלהיכם. אמר לו. כבר גלוים לו מעשיו של אדם קודם שעלה במחשבה להבראות את טובים ואם רעים הוץ שנאמר (ו)הוא גלי עמיקתא ומסתרתא ידע מה בחשוכה (דניאל ב' כ"ב). אמר לו ואין תשובה לפניו. יעשה תשובה ויפתח עיניו. אמר לו רצונך שאודיעך [סוף] דבר זה. תן לי אלף דינר ישני עדים נאמנים מאצלך. נתן לו אלף דינר ושני עדים נאמנים מאצלו. הלך לו אצל סומא אחד שהיה סומא ממעי אמו. אמר לו. קיסר גזר עליו (להרגו) [להריגה] ואלף דינר [הללו] יהיו [אצ]לך. אם הורג(ו) [הרג] ואם לאו (נסמטנו) [נסמכתי] על אלף דינר הללו. אמר לו הן. המתין לו ג' חודשים. בא אצלו אמר לו תן לי הדינר[ים]. אמר לו מה טיבו. [אמר לו] דינר[ים] שהפקדתי אצלך. אמר לו לא היו דברים (ב)[מ]עולם. הביאו לפני הקיסר והעמידו עדים נאמנים והעידו בפניו [ו]אמר לא היו דברים מעולם. [בא אדם אחד] וא"ל בינו לבינו לפניו. אוי לו לאותו [האיש] אני ראיתי את אשתו שהיא משחקת עם אדם [אחד] ואמרה לו. עכשו יהרגו את הסומא ואני ואתה נאכל את הדינר[ים]. מיד הביא את הדינר[ים] (והניחה) [והניחם] לפני הקיסר. אמר לו. ריקה אלמלא (מעידני בך) [לא הודעתי אותך] כך היית(י) גונב אות(י)[ם]. נאמן הוא (שעשאני) [שעשאו] סומא ממעי אמו ואתה מהרהר אחריו. אמת הכתוב בו כי כל דרכיו משפט. באותה שעה העטיר הקיסר את הרב יהושע בכל מרגליות טובות. ואמר אשרי אלהיכם ואשרי עמו ואשרי מי שיזכה לעפר כפות רגליכם. לכך נאמר דודי שלח ידו מן החור:

[**דבר אחר**] יענך ה' ביום צרה. היה דוד יודע שעתיד בית המקדש להיות חרב וקרבנות בטלין בעונותיהן של ישראל והיה מצטער על ישראל ואמר. בשעה שהצרות באות על ישראל [מי מכפר עליהם. אמר לו הקב"ה. דוד אל תצטערשכבר גיליתי סדרי סליחה למשה ואמרתי לו. בשעה שהצרות באות על ישראל] יעמדו לפני יחד באגודה [אחת] ויאמרו לפני סדר[י] סליחה ואני עונה אותם. (ומה) [והיכן] גילה אותם. אמר ר' יוחנן ויעבור ה' על פניו ויקרא (שמות ל"ד ו') מלמד שירד הקב"ה מערפל שלו כשליח צבור שמתעטף בטליתו ועובר לפני התיבה וגילה לו סדר[י] סליחה וא(ו)מר לו אם יהיה תלמיד חכם שיש בידו להוציא את ישראל מידי חובת(ו)[ן] אל יזוח דעתו עליו. יסתכל בי שלא היה [עמי] שותף במעשה בראשית ירדתי וגליתי סדר[י] סליחה למשה (ממנו). [ממני] ילמדו כל באי עולם. וכל מי שיש בידו להוציא את ישראל מידי חובתן אני נותן (להם) [לו] שכר טוב. ובשעה שישראל מתקבצין לפני ועומדין [ב]אגודה אחת ואומרים לפני סדר[י] סליחה (ו)אני עונה אותם. שנאמר ה' הושיעה המלך יעננו ביום קראנו (תהלים שם) :

פרק ו'

אמר להם ר' אליעזר לתלמידיו. בני אל תבטחו [לא] בעושר [לא בחכמה] ולא בגבורה. שנאמר כה אמר ה' אל יתהלל חכם בחכמתו ואל יתהלל הגבור בגבורתו [אל יתהלל עשיר בעשרו] וגו' (ירמיה ט' כ"ב). זהו שנאמר ברוה"ק על ידי שלמה בן דוד כי מקרה בני האדם ומקרה הבהמה אחד להם (קהלת ג' י"ט). כנגד מי אמר [שלמה] מקרא זה. לא אמרו אלא כנגד בשר ודם. (שהיא) [שבשר ודם] תחלתו רימה וסופו תולעה. ואין מעולה אדם מבהמה כלום. ולא עוד אלא כל הנוגע בנבלת בהמה אינו טמא אלא טומאת ערב. אבל הנוגע בנבלת אדם טמא טומאת שבעה. דבר אחר בהמה שמתה אינ(א)[ה] מטמאה אוהל אבל אדם מטמא אוהל. דבר אחר הנוגע בנבלת בהמה הוא טמא ואין מטמא אחרים אבל [נוגע ב]נבלת אדם הוא טמא ומטמא אחרים. (והאמר) [והוא שאמר שלמה] כי לכלב חי הוא טוב מן האריה] המת (שם ט' ד'). תינוק בן יומו שאימתו מושלכת עליו מעוג [מלך הבשן] ששימש לארבעים פרסה כיון שמת [עלו] שיקוצים על גביו. ושלמה שנאמר בו ויחכם מכל האדם (מ"א ה' י"א) כי היא כי היא חכם (אבל) [מכל] האדם [איך] אמר ומותר האדם מן הבהמה אין (קהלת ג' שם). מה. אדם אוכל ומברך שותה ומברך ישן ומברך ומ[ת]עורר ומברך היאך נחשב לבהמה שאינה מבחנת כלום. אלא על שעת [ה]מיתה הכתוב מדבר כיון שמגיע קיצו של אדם למות כשם שנמלכין על הבהמה (לשחיטה) כך נמלכין עליו. לכך נאמר ומותר האדם מן הבהמה אין כי הכל הבל. בהמה שמתה יש לה מנוח. אבל אדם [אף על פי] שמעבירין (ומכעסין) [עליו טכסיסין] ומת מעמידין אותו לדין (ומאירין) [ומראין] לו כל מעשיו ודנין אותו עליהם. ו(ב)כל היה בוכה ר' יוחנן בשעת פטירתו. אמרו לו תלמידיו. אם אתה בוכה רבינו אנחנו מה תהא עלינו. **אמר להם.** בני לא אבכה שמעמידין אות(ו)[י] לדין (ומאירין) [ומראין] לי את מעשי ודנין אותי עליהם. ולא עוד אלא שאומרי[ם] לי מפני מתי בניך בחייך. ולא זכיתי לתיקונו של עולם. ולא די לו (לעולם) [לאדם] שמתין בניו בחייו אלא שדנין אותו עליהם. וכך אמר דוד בספר תהלים אל תשליכני לעת זקנה (ע"א ט') אמר(ה) לפניו. רבש"ע אל תרפה ידי מן התורה והמצות. ככלות כחי אל תעזבני (שם) [אמר לפניו. רבש"ע] אל תקהה [את] שיניי בבניי [ובנותי]. מכאן אתה למד שכל מי שמתין לו בניו בחייו שיניו (כהות) [קהות] ועיניו כהות (וכהה) [וכחו] כהה. לכך נאמר הכל הבל.

דבר אחר כה אמר ה' אל יתהלל חכם וגו' אפילו כמשה רבינו. [אל יתהלל משה רבינו בחכמתו] שאע"פ שעלה למרום וקבל את התורה לא הניח לו מן המיתה.

אמרו עליו על משה רבינו. בשעה שאמר לו הקב"ה עלה ומת בהר. אמר לפניו. רבש"ע כתבת בתורתך ביומו תתן שכרו (דברים כ"ד ט"ו) ואני פועל נאמן הייתי לפניך ארבעים שנה [ו]עכשיו תן לי שכרי. אמר לו הקב"ה למשה. אתה רוצה ליטול שכרך בעוה"ז. כשם שאני משלם שכר לאברהם [ו]ליצחק וליעקב שרצו לעשות (רצוני) [לפני מצות כסוסים] לעתיד לבא. כך אני אתן לך שכרך לעתיד לבא. אבל יתהלל הקב"ה שכל החכמה שלו. הוא ברא כל מעשה בראשית ולא הי[ת]ה יגיעה לפניו שנאמר לא ייעף ולא ייגע (ישעיה מ' כ"ח):

אל יתהלל הגבור בגבורתו. אפי' כשמשון. [אל יתהלל שמשון בן מנוח בגבורתו. אמרו עליו על שמשון בן מנוח] שמבית מושבו עד [בית] כתפיו היו לו ששים אמה. כיון שמת בטלה גבורתו והלך מן העולם. אבל יתהלל הקב"ה [וברוך] שמו שכל הגבורה שלו שנאמר לך ה' הגדולה והגבורה (דהי"א כ"ט י"א):

אל יתהלל עשיר בעשרו. אפי' כאחאב מלך ישראל. [אל יתהלל אחאב בן עמרי מלך ישראל בעשרו]. אמרו עליו על אחאב מלך ישראל שהיו לול שבעים בנים ובנה לכל אחד ואחד (פלטין) [שבעים פלטרין] של שן. וכיון שמת בטל[ה] מלכות[ו] ובטל עשרו. אבל יתהלל הקב"ה שכל העושר שלו. שנאמר לי הכסף ולי הזהב (אמר) [נאם] ה' צבאות (חגי ב' ח'). ובמה יתהלל [אדם] בעוה"ז [יתהלל] בכתרה של תורה. שהיא (עושר וכבוד) [מעשרת אותו] ונותנת [לו] חיים בעולם הזה (ובעוה"ב) [ולעולם הבא] שנאמר ארך ימים בימינה (ו)בשמאלה עושר וכבוד (משלי ג' ט"ז). [אי זה עושר] שהיא נותנת לו. זוכה שנותנין בו כח שלא יבטל לעולם. שנאמר וקוי ה' יחליפו כח וגו' ילכו ולא ייעפו (ישעיה מ' ל"א) :

פרק ז'

אמר להם ר' אליעזר לתלמידיו. בני יודעים אתם בשבח[ו של] אברהם. אמרו לו יהי רצון שתודיענו. מיד פתח ואמר תתן אמת ליעקב חסד לאברהם (מיכה ז' כ') זהו שנאמר ברוה"ק על ידי דוד מלך ישראל. והיה כעץ שתול על פלגי מים (תהלים א' ג') כנגד מי אמר דוד (ה)מקרא זה. לא אמרו אלא כנגד אברהם אבינו. שכל הדורות שנבראו קודם שנולד אברהם] לא היו יודעין שמו של הקב"ה. ואשור היה יודע ולא מיחה בבני דור הפלגה. ומניין [ש] היה יודע אשור שמו של הקב"ה. שנאמר מן הארץ ההיא יצא אשור (בראשית י' י"א) אל תקרי מן הארץ אלא מן [ה]עצה ההיא. ולמה לא מיחה בבני דור הפלגה. מפני שהיה יודע אשור שעתיד [לצאת] סנחריב [ממנו]. שהיא בעצמו [י]היה

מחרף ומגדף כלפי מעלה. אם מיחה היו אומרים לו. זרעו של אותו [האיש] מרגז לפני הקב"ה. אבל כיון שנולד אברהם הודיע(ו) שמו של הקב"ה והקנה אותו שמים וארץ שנאמר ויאמר אברם אל מלך סדום וגו' (בראשית י"ד כ"ב).

באותה שעה נשק הקב"ה [את] שתי ידיו ואמר. עד עכשיו לא קראני [אדם] אדון ועליון [בעולמי. עכשו נקראתי אדון עליון בעולמי] שנאמר הרמתי ידי אל ה' אל עליון קנה שמים וארץ (שם) וכיון שנולד אברהם נתברך [הקב"ה] בפי כל הבריות שנאמר וברוך עליון (שם שם ב'). וכיון שנולד אברהם נתגלגלו רחמיו של הקב"ה. שנאמר (חנון ורחום ה'. בתהילים) [רחום וחנון וגו'] (שמות ל"ד ו'). [ו]כיון שנולד אברהם נהדר הקב"ה בפי בריותיו. שנאמר חסדי ה' כי לא תמנו (איכה ג' כ"ב). כיון שנולד אברהם ועסק במילה נשבע לו הקב"ה שבזכות מילה מציל את ישראל מדינה של גיהנם. שנאמר (ו)גם [את] בדם בריתך שלחתי אסיריך מבור (זכריה ט' י"א) אין בור אלא גיהנם. שנאמר יורדי אל אבני בור (ישעיה י"ד י"ט). לכך נאמר והיה כעץ שתול על פלגי מים:

דבר אחר והיה כעץ שתול על פלגי מים. דרש ר' יוסי אמשול לך משל. למה הדבר דומה לאדם שהיה מהלך בבקעה בארץ ציה שאין בה מים [ו]היתה נפשו מתחלחלת עליו בצמא. מצא אילן אחד ומעיין (אחד) [של מים תחתיו] ופירותיו מתוקין וצלו נאה. ושתה ממימיו וישב בצילו ואכל מפירותיו וחזרה נפשו עליו. בשעת פטירתו להלוך אמר. אילן [אילן] במה אברכך. אם אומר לך יהי מעיינותיך תחתיך. כבר מעיינותיך תחתיך. אם פרותיך מתוקין. הרי פירותיך מתוקין. ואם צילך נאה. הרי הוא נאה. אלא יהי רצון שכל נטיעותיך שנוטעין ממך יהיו כמותך. וכן אמר הקב"ה לאברהם. אברהם במה אברכך. אם אומר לך תודיעני. כבר הודעתני. אם תמליכני כבר המלכתני. אלא יהי רצון שכל צאצאי מעיך יהיו כמותך. לכך נאמר והיה כעץ שתול על פלגי מים. [אשר פריו יתן בעתו (שם)] אלו תלמידי חכמים שירבו בזרעך. ועלהו לא יבול (שם)אלו בעלי אמונים אבינו שהכביש הקב"ה כל מל(א)כי מזרח ומערב תחתיו. שנאמר מי העיר ממזרח [וגו'] (ישעיה מ"א ב'). לכך נאמר והיה כעץ שתול על פלגי מים:

תתן אמת ליעקב חסד לאברהם ר"א בנו של ר"י הגלילי אומר. יתברך שמו הגדול שהוא מחבב את ישראל (כמלאכי) [יותר ממלאכי] השרת. ואין מלאכי השרת אומר[ים] לפניו שירה למעלה עד שאומר[ים] ישראל למטה. שנאמר ברן יחד כוכבי בוקר (איוב ל"ח ז') ואחר כך ויריעו כל בני אלהים (שם). כיון (שהגיע) [שמגיע] ראש השנה אומרים מלאכי השרת לפני הקב"ה. רבש"ע מפני מה אתה עושה חסד עם אומה זו שאדם שעושה חסד עם חבירו. אומר להם בזכות אברהם אביהם אני נושא להם פנים.

אומר[ים] לפניו. במה אתה נושא פנים להם. א[ו]מר להם. בשעה שנתן לו אביו אלוהות ואמר לו לך (ואברהם) [ומכרם] בשוק. הלך ושברם בטל כל ע"ז שבשוק ושבעולם וקידש [את] שמי בעולמי:

אמרו עליו על אברהם אבינו בשעה שנתן לו אביו למכור בשוק. בא אדם אחד [ואמר לו] יש לך אלוה למכור (בשוק). אמר לו איזה אלוה אתה רוצה. א"ל אני גבור תן לי אלוה גבור כמותי. [אמר לו אין לי אלוה גבור כמותו]. נטל אחד שהוא יושב למעלה מכולם אמר לו טול לך זה. אמר לו ריק עדיין לא הייתי אלוהות ועכשו מה אתה מבקש מהם. אמר לו שוטה [שבעולם] אילמלא לא היה [גדול] מכולם. לא היה יושב למעלה [מכולם] ואינו מדבר [עמו] כלום עד שיתן [לו] הדמים. מיד שנטל דמיו בשעת פטירתו להלוך. א"ל בן כמה שנים אתה. א"ל בן שבעים שנה. אמר לו אלוה[ות] זה אתה משתחוה לו או הוא משתחה לך. א"ל אני משתחוה לו. א"ל אתה גדול מאלהיך שנבראת מע' שנה תשתחוה לזה שעשאו [אבי אתמול] בקורנוס החזירו לקופתו [ו]נטל דמיו והלך לו:

באה אשה אלמנה ואומ[רה] תן לי אלוה עני כמותי. נטל אחד שהיה למטה מכולם. אמר (לו) [לה] בעניותך טלי זה. אמר[ה] לו קשה הוא ואיני יכולה לעמוד (לפניה) [לפניו]. אמר (לו) [לה] שוטה שבעולם אלמלא לא [הוא] שפל מכולם לא היה יושב תחת כולם. ואינו זז ממקומו עד שתתני הדמים. נתנה [לו] הדמים ונטלתו. בשעת פטירתה להלוך אמר לה. בת כמה שנים את. אמרה לו בת שנים הרבה. [אמר] תפח נפשה דההיא איתתא (אנת) [את] שנבראת משנים הרבה תשתחווי לזה שעשאו אבא אתמול בקורנוס. והחזיר[ת]ו לקופתו ונטלה דמיה והלכה לה. באותה (ה)שעה נטל אברהם (אבינו) האלוהות והלך אצל אביו תרח. אמרו לו בניו לאביהם. זה אינו יכול למכור אלוהות. בא(ו) ונעשה אותו כומר.

[אמר להם] מה מלאכתו של כומר. אמרו לו מכבד לפניהם (ומאכילן) ונותן לפניהם מאכל ומשתה. אמר להם [אני אהיה כומר. אברהם כיבד לפניהם וריבץ לפניהם ונתן לפניהם מאכל ומשתה]. אמר להם [רצונכם] טלו ואכלו קחו ושתו [ממני] (ותדעו) [ותרצו] לי כשם שאתם (מתריעין) [מתרצין] לבני אדם. ולא היה בהם שנוטל. מיד פתח ואמר. פה להם ולא ידברו עינים להם ולא יראו [אזנים להם לא ישמעו אף להם לא יריחון ידיהם לא ימישון רגליהם לא יהלכון ולא יהגו בגרונם כמוהם יהיו עושיהם וכל אשר בוטח בהם] (תהלים קט"ו ה). מה עשה נטל את המקל ושבר את כולן והשליכן אל תוך המדורה וישב עליהם. בא נמרוד ומצאו. אמר [לו] אתה [הוא] אברהם בן תרח. א"ל הן. אמר לו

אי אתה יודע שאני הוא אדון כל המעשים. חמה ולבנה כוכבים ומזלות ובני אדם מלפני יוצאין. ואתה אבדת את יראתי.

באותה שעה נתן הקב"ה בינה לאברהם ואמר לו. אדוני המלך לא הייתי יודע רצונך. [עכשו] אומר לפניך דבר אחד לגדלותך [ולשבחך]. אמר לו אמור. אמר לו. מנהגו של עולם מיום שנברא העולם ועד עכשיו חמה יוצאת ממזרח ושוקעת במערב. למחר צוה (אותם) [אותה] שתצא (ל)[מ]מערב ותשקע במזרח ואני מעיד בך שאדון כל המעשים אתה. אם אדון אתה הנסתרות גלויות לך. מה יש בלבי ומה [אני] עתיד לעשות. באותה שעה הניח אותו רשע ידו על זקנו [והיה] תמה [תמיהה גדולה]. אמר לו. אל תתמה לא אדון אתה. בנו של כוש אתה. אם אדון אתה למה לא הצלת אותו מן המיתה. כשם שאביך לא הצלת כך לא תוכל להנצל. קרא לתרח אביו [ו]אמר לו. מה משפטו של זה ששרף אלוהות שלי. אין משפטו אלא [ב]שריפה. מיד לקח את אברהם וחבשו בבית האסורים. [עשר שנים בנו את הכבשן והיו מתנהגין ומביאין עצים לכבשן של אברהם. והוציאוהו להשליכו לכבשן האש.

מיד ירד הקב"ה להצילו. אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה. (את) [רבש"ע מה] מצאת באדם הראשון שהשפלת דעתך עמו לעשות לו חופה בגן עדן [וירדת וישבת עמו בגן עדן] סוף עבר על כל מצותיך. [אמר להם] תשובתכם בצדכם. מה אעשה לבשר ודם שהוא שרוי במקום טומאה ויצר הרע שולט בו. ואתם שרויים במקום טהרה ואין יצר הרע שולט בכם. מה עשו מכם עזה ועוזי ועזאל. שירדו לארץ ו(נ)חמדו בנות האדם והחטיאו אותם ולמדו אותם כשפים שמורידין בהם חמה ולבנה [מעשה ידי. ומסרו להם]. וזה קידש [את] שמי בעולמ(ו)[י] (ועומד) [והוא עתיד] לקדש את שמי בעולמ[י]. מיד] ירד הקב"ה [בכבודו] והצילו: